

A hittelenség hite

Bánfalvi Attila

A modern nyugati orvos gyakran abban a hitben él, hogy ő nem „hívő”; nem kell *hinnie* gyógyító eljárásainak jótékony hatásosságában, mert a hit helyett immár tudományra alapozza praxisát, és ha az valóban jó tudomány, akkor az eredményesség önmagáért beszél. A modern medicinában nem kell hinni ahhoz, hogy a gyógyítás működjön. Erős leegyszerűsítéssel ez így fogalmazható meg: a premodern és alternatív gyógyító eljárások *hiteken* alapulnak, de a miénk *hittelen tudáson*. Ez az attitűd magával hozza a hit és a tudományos tudás elválasztását oly módon, hogy az utóbbi a mai orvos szemében a szakmája helyes műveléséhez szükséges alapot és háttérrel kell, hogy nyújtsa, míg az előbbi, a hit nem lényeges, sőt inkább homályos irracionális aurája miatt száműzendő aspektusa az orvos-beteg viszonynak.

Ha a hitről beszélünk, akkor gyakran a vallásos hitre gondolunk – olykor erre egyszerűsítjük le ezt a fogalmat. A vallásos hithez való viszony jól példázza ugyan a hit-tudomány, hit-medicina viszonyt, de nem egyetlen megjelenési formája e kettősségnek. A kutató lehet *személyesen* vallásos, de amint belép a laboratóriumba, kutatóként a vallásosságát kívül kell hagynia. Ha igazán vallásos, akkor minden létezés végső okaként Istent kell tételeznie. Az embert érintő minden kérdésben – beleértve a betegség/egészség problematikáját – Istennel legalábbis számolnia kell. Kutatási beszámolóiban ennek tükröződnie kellene. Így olyan publikációkkal találkozunk, amelyekben a képletekben, legalább zárójelben megjelenne Isten neve vagy a cikkek végén a kutató méltatná Isten hozzájárulását az eredményekhez. Ilyenlapon azonban egyetlen tudományos folyóiratban sem találkozunk...

Ha valaki azt gondolná, hogy az Isten-tudomány viszony mára nyugvópontra jutott, mert e két „tudásforma” az elmúlt néhány évszázadban megtanulta meghúzni a kettőjük közötti demarkációs vonalat, és a békés egymás mellett élés már-már idilli légköre uralkodik, akkor meg is lepődhet azokon a heves indulatokon, amelyeket az esetleges határsértések korbácsolnak fel – jelezve az alapkérdések elfátyolozott modern megoldatlanságát.

Nemrégiben egy ismert folyóiratban jelent meg egy olyan, a kéz fogási funkcióinak biomechanikai sajátosságairól szóló kutatási beszámoló, amely első látásra nem kellene, hogy különösebb izgalmakat váltson ki a szélesebb olvasókö-

zönségben (1). Mégis nagy feltűnést keltett és indulati viharokat okozott, ám döntően nem szűkebben vett szakmai tartalma miatt. A kínai szerzők három helyen is – ebből egy az absztrakt – használják a Teremtő, Alkotó [*Creator*] fogalmat például. A szerzők egy biomechanikus jellegzetességgel kapcsolatban úgy fogalmaznak, hogy ez „a Teremtő megfelelő terve arra, hogy [a kéz] kényelmes módon hajtsa végre sokrétű napi feladatait.” Vagy „A kéz koordinációja a Teremtő találmányának rejtélyességét jelzi.”

A Teremtő felbukkanása egy természettudományos közleményben többeknél „kiverte a biztosítékot”. [„A tudomány vége? Ez szégyen a tudományos közösségre nézve. Azonnal távolítsák el ezt a cikket.” (2)]. Főként a kreacionizmust vélték felbukkanni és ez oly mértékben irritálta az olvasók egy részének tudományos identitását, a tudomány alapvető karakteréről vallott felfogásukat, hogy kétségbe vonták a folyóirat és az ellenőrzési folyamat színvonalát, és az írás azonnali visszavonását sürgették.

A szerzők azzal védekeztek, hogy „Az angol nem az anyanyelvünk. A Teremtő szó nem azt jelenti számunkra, mint egy angol anyanyelvű számára. Rájöttünk, hogy félreértettük a Teremtő szót. Amit szeretnénk kifejezni az [...] a *természet* megfelelő terve (az evolúció eredménye) [...] A javított kéziratban kicseréljük a Teremtőt a természetre. Elnézést kérünk azokért a gondokért, amelyet ez a félreértés okozhatott (3).”

Volt, aki kultúrák közötti kommunikációs kudarcra utalt: „Azt hiszem, hogy a Teremtő vs. Természet összetévesztése érthető. A legtöbben, akik ezt 'vallási' befolyásként értelmezik, a nyugati társadalmak alapállásából teszik. Őszintén szólva kevés ismeretem van a keleti vallásról, de, ahogy a szerzők megjegyzik, csak háromszor használták a Teremtő szót és nem világos, hogy az istenségre hivatkoznak-e ezzel (4).”

A cikk közlését bírálók kérelmelhetetlen álláspontját jól jelzi a következő, immár a szerzők kulturális/fordításbeli félreértésre hivatkozó védekezésére adott válasz:

„Megváltoztathatja a 'Teremtő' szót 'természetre' vagy 'teáskannára' vagy 'repülő spagettiszörnyre' vagy amire csak akarja. Nem ez a probléma. A probléma ezzel a cikkel az, hogy a tényeket azzal a nem falszifikálható állítással akarja megmagyarázni, hogy egy transzcendens erő felelős értük. Ez a felfogás a cikkben végig jelen van, és ezért kell visszautasítani. Megjegyzem, hogy az angol nekem sem anyanyelvem, de ez bizonyosan nem mentség (5).”

A folyóirat végül visszavonta a cikket. Ebből a történetből legalább két tanulság adódik: 1. A kutatók jelentős része a lehető legtávolabb akar-

ja látni a transzcendencia bármilyen felbukkanását a tudományos kutatástól. 2. Ugyanezek a kutatók ragaszkodnak ahhoz, hogy ez a transzcendencia kulturális sem lehet, magyarul más kultúrák szemléletének, fogalmainak beszűrődése a nyugati tudományosságba sem megengedhető, ha azok nem vethetők alá empirikus (értsd: a mi kutatási módszereinkkel) cáfolási kísérleteknek. Ha valaki nyugati tudományos folyóiratban publikál, akkor igazodnia kell nemcsak a nyugati tudományos módszerekhez, hanem az ezekből fakadó világtérképhez is.

Martin Buber meghatározásával „...valláson szigorú értelemben az emberi személynek az abszolútumhoz való kapcsolódását értjük, ha és amennyiben a személy teljes lényével belép ebbe a kapcsolatba és kitart mellette (6).” A vallásosság olyan aspektusa, megnyilvánulása az ember – így az orvos és a beteg – létének, amely ebben az összefüggésben társadalmi jelenségként lehet csak a tudományos kutatás tárgya, anélkül azonban, hogy a kutató „teljes lényével” elismerné az abszolútum, a transzcendens lény vagy Isten létét. Ennek a különös konstellációnak az egyik első híres megnyilvánulása Pierre-Simon Laplace és Bonaparte Napóleon beszélgetésének anekdotája. Laplace bemutatta Napóleonnak a Naprendszer keletkezésének forrógázfelhő-elméletét (a fizikus a világ keletkezéséről szóló Kant–Laplace-féle elmélet egyik megalkotója). Amikor a császár visszakérdet, hogy hol van ebben az elméletben Isten, akkor a tudós így felelt: „Felség, erre a hipotézisre nem volt szükségem.” Amikor a beszélgetésről Joseph-Louis Lagrange neves matematikust tájékoztatták, erre úgy reagált, hogy „Óh, pedig ez egy szép hipotézis. Sok mindent megmagyaráz.” Akkor Laplace azzal vágott vissza, hogy: „Ez a hipotézis, uram, valójában mindent megmagyaráz, de nem enged meg semmilyen predikciót. Mint tudós olyan munkát kell Önnek nyújtanom, amely megengedi a predikciókat (7).”

Ebben a két dialógusban két olyan fontos mozzanat is megjelenik, amely meghatározza a modern medicina tudásának alkati sajátosságait, ezek között a hithez, jelesül a vallásos hithez fűződő ambivalenciáit: az orvos személyében lehet vallásos, de 'szakmai' tudása nem tartalmazhat vallási elemeket; nem igazolt hipotézisként Isten nem lehet része az orvoslást meghatározó tudásnak.

Ennek a felfogásnak az alapja Laplace két feltevésében található: 1. az Isten nélküli természet tudományosan hiánytalanul megragadható; Isten feltételezése feleslegesen bonyolítaná, így eltörzitaná a természettudomány előállította képét. 2.

Isten kizárása a tudományos természetképből már csak azért is szükséges, mert Isten „részvétele” a természeti folyamatokban megakadályozza a predikciót. A modern nyugati kultúra tudásfelfogása szempontjából, ha lehet, ez utóbbi még fontosabb követelmény, mint az előbbi.

Isten kizárása nemcsak azért lényeges a tudományosan előállított tudásból, mert empirikusan nem igazolható léte, hanem ami még ennél is fontosabb, egy „kulturálisan nem legyengített Isten” léte aláássa a természeti folyamatok, események „előre megmondását”. A „nem filozófusok és tudósok istene”, hanem az élő Isten azt tesz a világgal, amit akar – imákkal lehet kérni, hogy gyógyítsa meg a beteget, vagy ne engedje meghalni a szeretettünket. De az ő hatalmában állnak a természeti, így az életfolyamatok, ő uralja azokat. A predikció lehetősége annak a tudásnak a sajátossága, amely a természetet *törvényszerű* folyamatok összességének látja, így kizárja belőle az isteni önkényes beavatkozás lehetőségét. A nyugati ember ezzel a feltevéssel kezdi el a természet, és így az élet feletti uralom modern projektumát. (A tudományos világnézet és a vallás közötti ellentét kibebírtását célzó törekvések éppen ezen a ponton akadnak el. A korunkbeli tudomány fő feladata nem egyszerűen a világról/teremtésről való helyes tudás nyújtása, hanem a természet/élet feletti *uralomra* alkalmas tudás előállítása; hogy Isten helyett az ember legyen a világ ura.) A predikció az élet uralásának egyik első jele: az orvos így a beteg jelen állapotából, és a betegség lefolyásának tudományosan általánosított sajátosságaiból meg tudja mondani, hogy mi lesz a betegséggel.

„...a medicina a természet – az ember és környezetének természete – tudományos tanulmányozását alkalmazza. A természet tudománya pedig az időtől, a tértől és a személytől függetlenül érvényes természeti törvények feltevésén alapul. Mint ilyen, a medicina pusztán része a gyógyításnak [*healing*]. A gyógyítás a mindent átfogó fogalom. A gyógyítás minden olyan erőfeszítést magában foglal, amely a test és az X [az élet az X-szel megnövelt test] gyógyítását vagy az egészség megőrzését szolgálja. Ezek lehetnek istennek vagy isteneknek szóló imák, démonűzés, masszázs vagy olyan anyagok adása, amelyekről ismert, hogy a test bizonyos funkcióit befolyásolják. Ez a fajta gyógyítás nem medicina. A gyógyítás csak akkor válik medicinává, amikor gyakorló elismerik a természeti törvényeket és csak ezeket használják a testi funkciók lehetséges magyarázatainak kutatására (8).”

A mindent átfogó gyógyítás és a törvényszerűségeken alapuló természetet/életet *feltételező* medicina közötti térben olyan gyógyítási gya-

korlatok egzisztálnak, amelyek valamiképpen a *kultúrák* emberének hiteit, attitűdjeit, normáit, értékeit működtetik. Míg az így meghatározott medicinából saját önképe szerint hiányzik a valósi hit, tulajdonképpen bármilyen *hit*, de a valószínű és potenciális páciensek életéből viszont nem hiányozhat ez a *megkerülhetetlen* antropológiai sajátosság. A hittelen élet nem emberi élet. Ezért aztán végső soron a medicinának is hiteken alapulnak, még a biomedicina is, amely azzal *hitegeti* magát, hogy *hittelenül* tud, mert a tudományos tudás nem hiten alapul.

Ez a más hiteket kizáró *hit* gyakran odavezet, hogy a világunk mindig változó tudományos leképeződése egyben annak lényegileg mindent magában foglaló képét is jelenti. Helyes, a gyógyításban használható tudás csak *tudományos* lehet, illetve ami nem bír a tudományos jelzővel, az kizárandó a modern orvoslásból. Ezért aztán gyakran találkozhatunk a tudomány szó retorikus kihasználásával, amely megemeli a kijelentés értékét, elfogadottságát. Sőt, a tudományos jelző szinte az erkölcsi jó helyettesítőjeként jelenik meg, a tudománytalan pedig az elutasítandó rossz képét idézi fel. Ekképpen a világról szóló tudás mintegy kettéhasad a tudományos *ergo* helyes és a tudománytalan *ergo* rossz „világrézszekre”. Ebben az első látásra felettébb egyszerűnek, ezért kényelmesnek és biztonságosnak tűnő konstellációban az orvosnak mint a tudomány előállította ismeretek felhasználójának látszólag nincs is más dolga, mint a munkája közben felbukkanó, sőt felajánlott tudást ebbe a két kategóriába rendezni, és tartózkodni a nem tudományosnak minősített ismeretek alkalmazásától. A tudományra hivatkozó, ocsút a bűzától elválasztó hevület a mi medicinánkban nyilvánvalóan azért is támad újra meg újra, mert a biomedikális felfogás hajlamos a gyógyítási folyamatot anyagok egymásra hatására egyszerűsíteni. Így az orvos munkája *lényegileg* hatásos szerek megfelelő alkalmazására redukálhatónak látszik. Mint hogy a modern tudomány igazán ezen a területen van elemében, így úgy tűnhet fel, hogy a gyógyítás sikeressége *végső soron* a tudományosan igazolt vagy nem igazolt anyagok és eljárások megkülönböztetésén áll vagy bukik.

Ha például a homeopátiával szembeni újra és újra felforrósodott tudományos indulatokat figyeljük, akkor nemcsak a kiátkozást, eretniséget megidéző – meglehet, felszínes – történelmi asszociációk rémlenek fel, hanem az a kérdés is, hogy miféle, önmagukra vonatkozó új vagy erősebb kételyei erősödtek fel az igazságtevőknek, ha ilyen vehemenciával foglalkoznak egy másik gyógyítási iskola gyengeségeivel. A magabiztos identitásnak nincs szüksége a másik gyen-

geségére ahhoz, hogy bízson önmagában. Ráadásul a homeopátiás szerek hatásosságának tudományos igazolhatósága vagy igazolhatatlansága, noha nagyon fontos, ám mégis csak egy mozzanatát jelenti annak a komplex játszmának, amelyben kísérletet tesznek a betegség mint egészlegességtől való megfosztottság felszámolására. Ha ezt pusztán fiziológiára vagy patológiára lehetne egyszerűsíteni, akkor valóban a gyógyításra szánt szerek kémijáról kellene pusztán beszélni. Ha azonban a gyógyítási folyamatot, a gyógyító-beteg viszonyt csupán az alkalmazott anyagok biokémiai hatásosságára szűkítjük le (például a homeopátiás szerek tudományosan igazoltan nem hatásosak), akkor megfosztjuk magunkat annak a bonyolult *par excellence* emberi jelenségnek a megértésétől, amely a homeopátiás (vagy más nem modern nyugati) gyógyítást választók magatartásában nyilvánul meg. Mi több, ha ezt pusztán tudáshiánynak tulajdonítjuk, akkor a világ népeiségének nagy részét, beleértve az összes kultúrát (tulajdonképpen a 18–19. század előtti nyugatit is) hallgatólagosan ostobának, tudatlannak minősítjük. Ebben az egyszerű magyarázatban természetesen lehet – olykor arroganciát is mutatva – *hinni*, de úgy tűnik fel, hogy ezen alternatív eljárások „szárnyaló népszerűsége” ellenáll ennek a már-már túlságosan is egyszerű magyarázatnak. Az erre alapozók tudásbeli felsőbbrendűsége és felvilágosítói dühe azonban gyakran fennakad a páciensek hitein, amelyek meghatározó szerepet játszanak abban, hogy életük többé-kevésbé ki legyen egyensúlyozva, világuk kerek legyen. Nem feledhetjük azt az egyszerű tényt, hogy a tudomány nélkül is éltek emberek és hoztak létre olykor csodálatunkra méltó kultúrákat, legfeljebb az élet-halál kérdését más módon „oldották meg” – nem a betegségek technikai-tudományos legyőzésének projektumával. Ha a nem tudományos alapú gyógyító gyakorlatokhoz, például a homeopátiához fordulókat egyszerűen racionális belátásra képteleneknek tekintjük, akiknek korlátoltsága még a tudományos érvek súlya alatt sem roppan össze, akkor ezt kénytelenek vagyunk kiterjeszteni eleinkre is. Így aztán értetlenséggel állunk eleink kultúrái előtt empatikus sajnálkozással kérdezve: Hogyan is voltak képesek értelmes életet élni anélkül a komfort nélkül, amelyért egyébként azzal a modern életben „járványos” értelemvesztéssel fizetünk, amelyet a tudomány oksági magyarázat kísérletei nem képesek pótolni?!

Ha a homeopátia (és más tudományosan nem igazolt vagy tudományosan igazoltan nem hatásos gyógyító eljárások szerepét) szerepét legalább megkíséreljük komplexebben megközelíteni annál,

hogy csak a tudományos vs. nem tudományos, ostobák (enyhébben: nem kellően képzetek) vs. felvilágosultak dichotómiáiban helyeznénk el azokat, akkor színesebb – ezért talán megfontoltabb állásfoglalásra készítő – képet kapunk.

Egy, a keleti medicinákban is járatos, a gyógyító gyakorlatokat szélesebb perspektívából vizsgáló szerző így fogalmazza meg a homeopátia kulturális helyzetét:

„A normális medicina a betegségeket olyan tömegtermékeknek fogja fel, amelyekre a gyógyszeripar tömegtermékeket állít elő. A konvencionális orvosi üzlet a betegséget a normától való eltérésnek, a gyógyítást pedig a normába való visszatérésnek tekinti. Az értékeknek – májértékek, vérértékek, lipidértékek – normálisnak kell lenniük. Nincs individualitás, még a magukat egészségesnek érzők között sem. [...] Nem így Hahnemann tanításaiban. Ott a betegség szubjektív állapot és egyénileg kell megérteni és kezelni. Az ember a betegségein keresztül válik egyénné. Ez jól hangzik és plauzibilisnek tűnik. [...] Hahnemann doktrínája az egyetlen hosszú távú, sikeres terápiás doktrína, amely klinikai megfigyeléssel kezdődött. Az interpretáció később következett. Noha Hahnemann képzett

orvos volt, a megfigyeléseinek interpretációja nem orvosi, hanem spirituális. Ez az interpretáció sok tudós számára elfogadhatatlan. Számos praktizáló számára viszont megvan a plauzibilitása. A hatás önmagában nem döntő egy elmélet elfogadásához. Aki a plauzibilitása miatt fogad el egy interpretációt, az a terápia sikerét az elmélet helyessége bizonyítékának tekinti. Aki az interpretációt nem tartja hihetőnek, az a terápia sikerét anekdotikusként vagy véletlenként utasítja el. Nehéz belátni, hogy követői miért tartják Hahnemann interpretációját hihetőnek. Talán azért fogadják el a páciensek Hahnemann tanításait, mert nem kedvelik a konvencionális medicina heroikus terápiáit. Talán a garantáltan egyéni kezelésben van a válasz. Nem teljesen megfeythető, és ez az, ami a homeopátiában magával ragadó (9).”

A „talánok” azt jelzik, hogy egy gyógyítási iskola elfogadottságával kapcsolatban mindig marad valami titok, amely különösen az adott eljárásban nem hívó számára jelenik meg „érthetetlen” mozzanatként. „Mi tudjuk, hogy tudományosan nem bizonyított. Hogyan lehetséges, hogy annyian hisznek benne!? Világosítsuk fel őket, akkor majd letesznek az ilyen kezelésekről.

illusztráció:
Sándor Zsolt

Ha még több bizonyítékot mutatnánk be, sőt betiltanánk az efféle eljárásokat, akkor megvédenénk az embereket a sarlatánoktól és a helyes gyógyító praxis felé fordítanánk őket.” Akik a felvilágosodásból származó „reflexek” alapján így vélekednek, azok éppen ezzel a nehezen és sohasem teljesen megfejtethető összetevőjével nem számolnak a *lege artis medicinae*-nek. Ez azért is kemény dió, mert egy másik hitrendszer minden mozzanatát és egészét kellene egyszerre megérteni, amelynek a gyógyító praxis egy, ám kitüntetett megjelenési formája, megnyilvánulása, de egyben része is. Ezért a gyógyítás gyakorlata és elmélete mindenkor az egész világkép megerősítését is szolgálja. Ekképpen lehet egy tudományos értelemben véve bizonyítatlan és sikertelen terápia is „sikeres” a résztvevők számára, mert a gyógyításba-gyógyulásba a beteg (és persze az orvos) egész világa vonódik be – hitteivel, értékeivel, normáival, reményeivel –, és még ha a betegség az ő egyéni testének pusztulásával is végződik, azaz nem gyógyul meg, az ő világa valamiképpen mégis újra megerősítést nyer a gyógyító rituáléval – és a benne foglalt (alkalmasint nem tudományos) tudással. A gyógyító eljárásnak tehát nem annyira tudományosan bizonyítottnak, mint inkább *plauzibilisnek* kell lennie ahhoz, hogy mind a gyógyító, mind a beteg számára beinduljon a betegséget előző vagy az egészséget fenntartó folyamat/eljárás. Ám ez a „hihetőség” sokkal szélesebb és átfogóbb, mint a tudományos igazoltság – még a mi kultúránkban is, ahol a tudományosságba vetett *hitnek* kitüntetett szerepe van. Nem tudományos bizonyítékok megismerése után látogatjuk meg orvosainkat gyógyulást, de legalább enyhülést remélve, hanem mert *hiszünk* a medicinánkban. (Ebben a nyugati beteg *nem* különbözik a sámánhoz forduló törzsi embertől.) És akkor is többnyire a modern nyugati medicinához fordulunk, ha saját mércéje szerint részlegesen sikeres, hiszen végtére is eddig ebben a kultúrában is mindenki meghalt, aki élt – az is, akit a modern medicina tudásával és eljárásaival gyógyítottak. Ez a *hitünk* a nyugati kultúrában eltöltött egész életünkéből fakad – beleértve a tudományos tudásba vetett bizalmunkat.

Hogy még csak véletlenül se legyen félreérthető, a fenti gondolatmenet nem a homeopátia (és más CAM-ok) tudományos státuszáról szól, pláne nem érvel annak tudományos igazoltága mellett, nem védi annak „tudományosságát”. Nagyon is lehetséges, hogy az a tudás, amelyre ezek az eljárások hivatkoznak megfelel a pszeudotudomány meghatározásának, amennyiben ez a fogalom „*magában foglalja nem csak azokat a doktrínákat, amelyek szemben a tudománnyal*

tudományosnak vannak beállítva, hanem azokat a doktrínákat is, amelyek egyszerűen csak szemben állnak a tudománnyal, legyen az a tudomány nevében vagy sem”. [...] Néhány pszeudotudomány támogatója (jelesül a homeopátia) hajlamosak kétértelműek lenni a tudománnyal való szembenállással kapcsolatban, és kijelentik, hogy ők maguk a legjobb tudományt képviselik (10). Azonban a felhasznált anyagok vagy eljárások technikai értelemben vett tudományos igazoltága messze nem meríti ki a gyógyító orvos és páciense által véghez vitt gyógyító rituálé mibenlétét; a gyógyítás hatásosságának csak egyik – meglehet igen fontos – komponense a felhasznált „materia” és a test találkozásának *általában vett* kimenete.

Hiszen „a tiszta orvosi *tudomány* [science] azzal foglalkozik, hogy az emberi test miként strukturálódik és funkcionál. Valamint kutatja a betegségek fajtáit és hogy azok miként befolyásolják a testet és az elmét. [...] Az orvosi gyakorlat nem tudomány [...] Inkább olyan gyakorlat, amely használja a tudást és a létező orvosi technikákat azért, hogy aktuális egészségproblémákat oldjon meg. Az egyedi páciensre összpontosít, az ő problémáira és egyedi helyzetére. Célja először a diagnózis, azután, ha lehetséges, a különös páciens egészségi problémáinak a megoldása (11).”

A gyógyító praxis és a tudományosság nem fedheti egymást, és nem pusztán azért, mert az orvosi eljárások egy része – alkalmasint igen nagy része – még nem igazolt a mai tudományos követelmények szerint. Hanem azért is, mert a gyógyítás *per definitionem* személyes intimitása (amelyben a résztvevők egész kultúrája jelen van), nem tárható fel a tudomány (science) módszereivel. „A tudományt saját empirikus módszerei korlátozzák (12).” A kulturális és személyes értékek, hitek, normák, világképek stb. nem a természettudomány „tárgyai”, de inherens részei a gyógyításnak, az orvosi gyakorlatnak. Éppen ezért kell elismernünk a mi kultúránkban a „tudomány” olykor képességein túli, mágikus hatását és erejét.

Talán éppen a tudományosság „fertőzőképességének” hatására, a modern medicinában megjelenik az orvos mint elfogulatlan megfigyelő és döntéshozó illúziója. (Az objektív kutató, aki személytelen módszerekkel vizsgálja tárgyát.) Az előbbieken a homeopátia kulturális helyzetének példáján jeleztük a beteg elfogultságát, legalábbis kulturális beágyazottsága okán. Vagyis azt, hogy a beteg egyáltalán nem úgy viselkedik, mint egy megfigyelendő, megjavítható tárgy. Ami az orvost illeti, nem állítható, hogy a mi medicinánk táján ne jelenne meg az orvos szemé-

lyességének letagadhatatlansága a gyógyító praxisban – elég, ha Bálint Mihály munkássága felrémlik ezen a ponton. Mégis, mintha a nyugati medicinát övező beszédben annál jobban „objektívalódik” az orvos személye, minél inkább a tudományosság kerül szóba; mintha az orvosnak nem lennének – nem lehetnének – a tudományon túli és melletti hitei, meggyőződései, értékei. Ha a tudományosság színpadra lép, akkor mintha a többi szereplőnek el kellene halkulnia, sőt meg-némulásuk sem lenne feltűnő. Még akkor is, amikor a tudomány nem ideális arcát mutatja, hívő-jének erős készítése támad arra, hogy szakmai identitásának és cselekvő képességének fenntartása miatt hitének legmélyebb gyökereihez meneküljön – igazolva azt a tézist, hogy (be)látásunkat hiteink vezetik.

Ezért aztán az orvos még olyan új, tudományból származó tudásnak is ellenállhat, amely konfliktusban van alapvető hiteivel. John Abramson számol be arról, hogy „... amikor egy kollégának megemlítettem, hogy a Vioxx 21%-kal több komoly komplikációt okoz, mint a naproxen, azonnal visszalótt, »Nem hiszem el«. Megmondtam neki, a gyártó saját kutatási adatai mutatják ezt, és megmutathatom neki, hogyan szerezhet információt az FDA honlapjáról. Megismételte, »Még mindig nem hiszem el.« ... Majd hozzátette: »nem a Vioxx-ra vonatkozó tények voltak azok, amelyben a kollégám nem tudott hinni; abba a rendszerbe vetett bizalom iránti szükséglete volt az, amely létrehozta és szentesítette szakmai tudását. E nélkül a mindennap meghozandó számtalan döntéseinek mindegyikénél megbénítanak a kétségek. Nem engedhette meg magának annak belátását, hogy hiteles információforrásai úgy félrevezették, hogy három évvel a VIGOR [Vioxx gastrointestinalis kimenet kutatás] NEJM-beli közzététele után sem volt tudatában azoknak a súlyos kockázatoknak, amelyeket a páciensek Vioxx-szal való kezelése idéz elő (13).» (A Vioxx olyan gyulladáscsökkentőként jelent meg a piacon, amely elődeinél kevesebb gastrointestinalis tünetet okoz. Utóbb kiderült, hogy lényegesen növeli a szív- és agyi katasztrófák számát. 2004-ben vissza kellett vonni a piacról. A szakirodalom a gyógyszeripari marketing ideiglenes sikereként tárgyalja, amely különféle látszattudományos technikákkal elfedte a már a gyógyszerkutatás során „megtermelt” kedvezőtlen eredményeket.)

Úgy járt, mint az a megcsalt házastárs, aki látja társa hűtlenségének jeleit, de valahogy nem áll benne össze a kép, „nem esik le a tantusz”. Akár évekig vagy örökké képes ebbe a helyzetbe berendezkedni, mert az egész világot félti, mindazt, amit egy hosszú házasság alatt emlékekben,

kapcsolatokban, anyagi javakban megszerzett – azt, ahogy van, ahogy létezik. A megcsalás tudatosulásával „egy egész világ omlana össze benne” (14). Így járt a példában szereplő orvos is: az általában vett tudományos kutatás és publikáció rendszerébe vetett hite megakadályozta azt, hogy egy konkrét értékes tudományos eredményt elfogadjon.

Éppen így a más hitek felől érkező beteg a saját hitet fenyegető idegenként jelenik meg az orvos számára. Vajon az oly gyakran emlegetett orvosi humanitás nem azt jelenti-e ebben az összefüggésben, hogy az orvos a saját hite felől megnyílik más hiteket hordozó beteg számára, és elég bátor ahhoz, hogy ezt a számára való idegenséget is bevonja a gyógyításba?

Végül is az orvosi ethosz alapvető követelménye a gyógyítás, a szenvedés enyhítése és ez nem keverendő össze az orvostudományba vetett hite-nek győzelmeivel.

A szerző: *filozófus.*

E-mail: *banfalvi.attila@sph.unideb.hu*

Irodalom

1. Liu M-J, Xiong C-H, Xiong L, Huang X-L. Biomechanical characteristics of hand coordination in grasping activities of daily living. *PLOS ONE* 2016. [doi:10.1371/journal.pone.0146193](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0146193) January 5.
2. Bertrand A. Out from science. <http://journals.plos.org/plosone/article/comment?id=10.1371/annotation/e01d8def-f22d-49a8-91d9-be44924a59ff>
3. Liu M-J. Response about the incorrec-ted use of the word. <http://journals.plos.org/plosone/article/comment?id=info%3A%2F10.1371%2Fannotation%2Fe982e952-6601-4357-bd09-f2a3004da5d8>
4. Away B. Cross-cultural communication breakdown? <http://journals.plos.org/plosone/article/comment?id=10.1371/annotation/d2af966e-93cd-41d2-99fe-631766da8e2d>
5. Kesteman Th. Response about the incorrec-ted use of the world. <http://journals.plos.org/plosone/article/comment?id=10.1371/annotation/e982e952-6601-4357-bd09-f2a3004da5d8>
6. Buber M. Istenfogyatkozás. Budapest: Typotex Elektronikus Kiadó Kft.; 2017. p. 121.
7. Jennings B. There is no need for God as a hypothesis. <http://www.quantumdiaries.org/2011/09/16/there-is-no-need-for-god-as-a-hypothesis/>
8. Unschuld PU. What is Medicine? Berkeley: University of California Press; 2009. p. 6.
9. Uo. p. 170-1.
10. Hansson SO. „Science and Pseudo-Science”. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/pseudo-science/>
11. Nordin I. Using Knowledge, On the rationality of science, technology and medicine. Lanham: Lexington Books; 2017. p. 11.
12. Uo. p. 178.
13. Abramson J. Overdosed America. The Broken Promise of American Medicine. New York: HarperCollins Publishers; 2004. p. 203-4.
14. Grosz S. Boldog tudatlanság. In: Életvizsgálatok. Budapest: Park Könyvkiadó; 2015. p. 63-9.